

АНОТАЦІЯ

Тема «Оперативне експрес-оцінювання фінансової безпеки банку»

Шифр «Безпечний банк»

Актуальність теми. В умовах фінансової та політичної нестабільності, посилення конкурентної боротьби та негативного впливу факторів зовнішнього середовища, а також інтенсивного поширення кризових явищ в економіці України особливого значення набула проблема обґрунтування змісту, оцінки та забезпечення фінансової безпеки як банківської системи держави загалом, так і окремих банківських установ зокрема. Адже, фінансова безпека є індикативною компонентою ефективності та результативності дії фінансового менеджменту, менеджменту персоналу та маркетингу, що забезпечують нормальне функціонування банків.

Метою наукової роботи є обґрунтування сутності фінансової безпеки та розвиток методичних підходів до її оцінки в банківських установах України.

Завданнями наукової роботи є дослідження економічної природи фінансової безпеки та суті фінансової безпеки банку; обґрунтування принципів відбору показників для оцінювання рівня фінансової безпеки банків; розвиток системи показників оперативної оцінки фінансової безпеки банку; удосконалення методичних підходів до процесу оперативного оцінювання фінансової безпеки банківської установи.

Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні та прикладні розробки вчених у сфері фінансової безпеки. Для розв'язання поставлених в науковій роботі завдань застосовувались методи порівняльного аналізу, системного підходу, узагальнення і систематизації, аналізу та синтезу, групувань та інші.

Загальна структура роботи складається з трьох розділів, обсяг роботи – 30 сторінок, 3 – схем, 1 – таблиці, 52 – використаних літературних джерел.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансова безпека банку, оперативна оцінка фінансової безпеки, індикатори та фінансові показники фінансової безпеки банку.

НАУКОВА РОБОТА

«Оперативне експрес-оцінювання фінансової безпеки банку»

під шифром «Безпечний банк»

Зміст

	С.
Вступ	3
Розділ 1. Економічна природа та значення фінансової безпеки банківських установ	6
Розділ 2. Методичні засади визначення рівня фінансової безпеки банку	14
Розділ 3. Удосконалення інструментарію оперативного оцінювання фінансової безпеки банку	20
Висновки	28
Список використаної літератури	31
Додатки	37

Вступ

Захист фінансів – це захист життєвої сили існування держави

Є. Ф. Канкрін [18]

В умовах фінансової та політичної нестабільності, посилення конкурентної боротьби та негативного впливу факторів зовнішнього середовища, а також інтенсивного поширення кризових явищ в економіці України особливого значення набула проблема обґрунтування змісту, оцінки та забезпечення фінансової безпеки як банківської системи держави загалом, так і окремих банківських установ зокрема. Адже, фінансова безпека є індикативною компонентою ефективності та результативності дії механізмів ризик-менеджменту, операційного та фінансового менеджменту, менеджменту персоналу та маркетингу, що забезпечують нормальне функціонування банків. При цьому, питання фінансової безпеки в сучасній банківській практиці, яка знаходиться під впливом мінливих умов ускладнення фінансових відносин, зокрема в умовах глобалізації характеру грошових потоків, характеру відносин власності, характеру клієнтської бази набувають особливої актуальності.

Розгляду економічної природи фінансової безпеки, причин її порушення та заходів забезпечення на рівні держави, інституційних секторів та окремих суб'єктів підприємництва приділено увагу такими вченими-економістами, як: С.І. Адаменко, О.І. Барановський, І.О. Бланк, З.С. Варналій, М.М. Єрмошенко, Н.В. Зачосова та іншими. У розробку питань визначення специфіки фінансової безпеки в банківській сфері, її оцінки та забезпечення в банківських установах вагомий внесок зробили такі науковці, як: О.І. Барановський, М.М. Барилюк, Т.М. Болгар, Р.С. Вовченко, П.А. Герасимов, А.О. Єпіфанов, В.В. Коваленко, О.М. Колодізев, Ю.В. Ніколаєнко, О.Л. Пластун, С.М. Побережний та інші. Високо оцінюючи внесок вчених-економістів у вирішення проблем забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях і в різних сферах економіки,

зазначимо, що питання ефективності оцінювання рівня фінансової безпеки банків залишається дискусійним, а тому потребує подальшого дослідження.

Метою наукової роботи є обґрунтування сутності фінансової безпеки та розвиток методичних підходів до її оцінки в банківських установах України.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлені і вирішені такі завдання:

- дослідити економічну природу фінансової безпеки;
- проаналізувати підходи до розкриття сутності поняття «фінансова безпека банку»;
- обґрунтувати принципи відбіру показників для оцінювання рівня фінансової безпеки банків;
- розвинути систему показників оперативної оцінки фінансової безпеки банку;
- удосконалити методичні підходи до процесу оперативного оцінювання фінансової безпеки банківської установи.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки банків.

Предметом дослідження є теоретичні засади та методичні підходи до оцінювання рівнів фінансової безпеки банківських установ України.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили праці вчених, присвячені забезпеченню фінансової безпеки в банківській сфері. Для розв'язання поставлених в науковій роботі завдань застосовувались такі загальнонаукові методи системного підходу, узагальнення і систематизації, аналізу і синтезу, групувань, порівняння та графічний метод.

Наукова новизна одержаних результатів наукової роботи полягає в:

- удосконалено:
методику оперативного оцінювання фінансової безпеки банку, що на відміну від існуючих передбачає здійснення ідентифікації рівнів на основі визначення динаміки фактичних значень показників-індикаторів фінансової безпеки за відповідними зонами (зоною високого рівня фінансової безпеки; зоною середнього рівня фінансової безпеки; зоною низького рівня фінансової

безпеки; зоною критичного рівня фінансової безпеки; зоною катастрофічного рівня фінансової безпеки);

- подальшому розвитку:

систематизація показників оперативного оцінювання фінансової безпеки банків, відповідно до якої кожний окремий показник запропонованих груп показників оцінювання фінансової безпеки банку дозволяє не тільки визначити абсолютну чи відносну величину об'єкта оцінювання, а й, відповідно до визначеного критерію, одержати динаміку та тенденцію зміни показника, а при розрахунку базисних темпів зростання провести подальше прогнозування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Процес успішного функціонування і розвитку банку в умовах ринкової економіки неможливий без забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки та ефективного управління ним. Крім того, суттєвість значення рівня достатності фінансової безпеки банків в Україні зумовлено тим, що фінансово стійкі та фінансово безпечні банки ефективно вирішують питання забезпечення їх ресурсної, кадрової, інформаційної та фізичної безпеки.

Зауважимо, що фінансова безпека окремого банку тісно пов'язана з безпекою банківської системи загалом, адже вони впливають одна на одну - проблеми, що виникли в окремому банку, здатні викликати «ефект доміно» і привести до кризи банківської системи, а, структурні проблеми банківського сектора підривають довіру до будь-якого окремого банку [35]. Так, як сучасний банк є головним фінансовим посередником, який забезпечує кредитами підприємницьку діяльність суб'єктів підприємництва та соціальні потреби населення, то функціонуючи у сфері обміну, він активно впливає на всі стадії суспільного відтворення, на стан забезпечення суб'єктів економіки необхідними кредитними ресурсами. Від того наскільки ефективною та безпечною буде діяльність певного банку залежатиме рівень отриманого ним прибутку, рівень задоволеності інтересів його клієнтів та, як наслідок, економічний розвиток країни загалом. Адже, важливу роль та значення в системі забезпечення фінансової безпеки держави відіграють саме фінансові інститути, які поділяють на три основні групи: фінансові посередники; міжнародні фінансові інститути; фінансові інститути-регулятори [9, с.20]

Отже, так як банки як фінансові посередники є установами, що працюють за рахунок залучених і запозичених коштів, то від їхньої безпеки залежить відповідно й економічна безпека інших суб'єктів ринку. Кожний банк функціонує не відособлено, а у відповідній системі таких же інститутів, спільному просторі, тому його дії повинні бути узгодженими із інтересами

клієнтів, інвесторів, конкурентів, держави. З чого є зрозумілим, що питання безпеки банку є актуальним не лише безпосередньо для банків, а й для решти суб'єктів економіки.

Для того щоб зрозуміти економічну природу фінансової безпеки, доцільно попередньо розібратися з деякими поняттями, а саме, «небезпека», «безпека», «національна безпека». Під небезпекою в загальному плані розуміють об'єктивно існуючу можливість негативного впливу на якість явище, систему, механізм, соціальний організм, завдяки чому йому може бути заподіяно шкоду, занепад, попадання в кризовий стан тощо. Безпека – стан захищеності від негативного впливу якихось чинників [22, с. 39].

Зауважимо, що загально визнаним є розуміння того, що базисом національної безпеки виступає економічна безпека. Так, згідно до Закону України «Про національну безпеку України» [43] національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам».

Отже, економічна безпека є таким станом економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери. Як ґрунтовну складову економічна безпека включає фінансову безпеку або безпеку фінансової сфери. На фінансах базується економіка будь-якої країни, адже фінанси – це «кров» економічної системи держави, без якої економіка будь-якої країни в сучасних умовах не може функціонувати. Вони є сукупністю економічних відносин, які виникають в процесі обороту грошових коштів. Тому, логічним є розгляд фінансової безпеки саме як окрему підсистему в системі економічної безпеки держави, чи окремого суб'єкта економіки. І, як відмічає Н.В. Зачосова, фінансова безпека

України є складовою її економічної безпеки, під якою розуміють стан національної економіки, що дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [23, с.12].

Іншими словами, фінансова безпека безпосередньо пов'язана із захистом системи головних національних і фінансових інтересів країни. На кожному конкретно-історичному етапі її розвитку для забезпечення фінансової безпеки необхідне використання особливих методів і засобів, застосування специфічних механізмів та існування відповідної системи спеціальних органів держави [28, с.384]

На сьогодні існують різні підходи до трактування дефініції «фінансова безпека». Однак, на наш погляд, найбільш чітке та комплексне уявлення про складну багатогранну та природу фінансової безпеки дається О.І. Барановським в його монографії «Філософія безпеки», в якій акцентовано, що фінансова безпека – це:

- важлива складова частина економічної безпеки індивіда, домашнього господарства, суб'єкта господарювання, підприємництва, галузі господарського комплексу, сектору національної економіки, економічної системи, регіону, держави, суспільства (а отже, і національної безпеки), міждержавних економічних утворень і світового господарства загалом, що базується на незалежності, ефективності й конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових, страхових і золотовалютних резервів;

- ступінь захищеності життєво важливих фінансових інтересів економічних агентів на всіх рівнях фінансових відносин;

- рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектору

економіки, економічної системи, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми за обсягом і раціональними за структурою, для задоволення їхніх потреб і виконання інших зобов'язань;

- стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної, банківської, страхової та фондової систем, а також системи ціноутворення, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю відвернути зовнішню фінансову експансію, дефолт, забезпечити фінансову стійкість (стабільність), ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання;

- стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів їх регулювання і саморегулювання;

- якість фінансових інструментів, послуг і технологій, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан наявних і потенційних клієнтів фінансових установ і компаній, а також гарантує (у разі потреби) повернення вкладених коштів;

- цілеспрямований комплекс заходів фінансової, монетарної, валютної, антиінфляційної, податкової, митної, бюджетної, інвестиційної, боргової і цінової політик для забезпечення стабільності фінансово-кредитної сфери та її цілісності, потреби суспільства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення; унеможливлення надмірної залежності національної економіки від іноземного спекулятивного капіталу й використання фінансово-кредитної сфери для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; нейтралізації (мінімізації негативних наслідків) прояву фінансових криз, деструкції фінансових потоків; усебічного розвитку фінансових відносин та процесів; створення сприятливого ділового й інвестиційного клімату;

суворого контролю за формуванням і розподілом фінансових ресурсів [4, с.258-259].

Отже, поняття фінансової безпеки є вельми широким та багатогранним, що, власне, уособлює в собі надзвичайно складну багаторівневу систему, яку утворюють ряд підсистем, кожна з котрих має власну структуру і логіку розвитку. При цьому, умовно можна виділити фінансову безпеку двох типів: - відсутність небезпеки, тобто наявності потенційних загроз для функціонування банку; - реальна захищеність від небезпек унаслідок дії економічних та фінансових механізмів, які нейтралізують негативний вплив загроз [25, с.56].

Розглядаючи фінансову безпеку банківської системи, яка має прямий вплив на розвиток усіх сфер життя суспільства, варто відмітити, що недостатньо надійне функціонування однієї з ланок або учасників цієї системи здатне спричиняти серйозні порушення і деформацію у всій фінансовій сфері та економічній діяльності держави. Тому, обравши за об'єкт дослідження процес забезпечення фінансової безпеки банків, варто зосередити увагу на суті самого поняття «фінансова безпека банку».

Варто відмітити, що існують різні погляди вчених з приводу трактування поняття фінансової безпеки банку (табл. А.1 додатку А).

На основі аналізу фахової економічної літератури, нами виокремлено такі узагальнені підходи до розкриття сутності поняття «фінансова безпека банку» (рис. 1.1):

1) підхід захисту (захищеності, протистояння) (розглядає фінансову безпеку як стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку від внутрішніх та зовнішніх загроз, від можливих ризиків) [4; 7; 8; 11; 17; 16; 19; 32; 46];

2) підхід збалансованості та стійкості (розглядає фінансову безпеку як стан, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз) [6; 20; 35; 41];

3) підхід ресурсно-функціональної оптимізації (розглядає фінансову безпеку як стан (здатність) оптимального рівня залучення та розміщення ресурсів банку) [15; 34; 47; 49];

4) підхід стратегічного управління (розглядає фінансову безпеку як комплекс заходів банку самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію) [4; 48];

5) комплексний підхід (поєднує у собі сутність попередніх підходів до розгляду суті фінансової безпеки банку) [35; 45; 50].

Рис. 1.1. Характеристика підходів до розгляду змісту фінансової безпеки банку

Узагальнюючи розглянуті акценти у зазначених підходах зауважимо, що фінансова безпека банку визначається :

- ступенем захищеності інтересів акціонерів банку;

- рівнем достатності банківського капіталу;
- стійкістю фінансового стану банку;
- рівнем платоспроможності та ліквідності банку;
- ефективністю фінансової діяльності банку;
- рівнем контролю за зовнішніми і внутрішніми ризиками.

Так як фінансова безпека банку є якісною характеристикою його фінансового стану, а її об'єктом є фінансова діяльність банку. Спрямовуючи свої зусилля на фінансову діяльність і досягаючи певних якісних характеристик, фінансова безпека банку зумовлює особливу стратегію діяльності банку на ринку з точки зору захисту від фінансових загроз і небезпек та мінімізації ризиків.

Тобто функціонування фінансової безпеки поза фінансовою діяльністю банку неможливе, отже, всі фінансові технології мають бути надійно забезпечені. Разом з тим важливим елементом фінансової діяльності банку є управління нею, яке здійснюють відповідні керівні та дорадчі органи, котрі є суб'єктами фінансової безпеки. Саме за допомогою їхніх рішень і реалізуються засади фінансової безпеки в різних умовах банківської діяльності. Отже, основними якісними характеристиками фінансового стану банку вже будуть його фінансова стійкість як спроможність банку зберігати свої фінансові показники в умовах негативного впливу різноманітних чинників ринкової ситуації та фінансова незалежність – спроможність банку виконувати свої фінансові зобов'язання за рахунок власних фінансових ресурсів. Відповідно, запорукою протидії банкрутству банків є підвищення рівня їх капіталізації, як важливого чинника забезпечення фінансової стійкості та надійності їх функціонування, тобто забезпечення фінансової безпеки. Достатній рівень капіталізації банку є необхідною умовою протидіяти (згідно з захисною функцією капіталу) негативним наслідкам ризикової та збиткової діяльності, загрозам платоспроможності та загалом фінансовій безпеці [37, с.161].

Характеризуючи фінансову безпеку банку варто відмітити, що [36, с. 88]:

- по-перше, фінансова безпека – це один з основних елементів економічної безпеки банку;

- по-друге, фінансова безпека характеризується кількісними та якісними показниками;

- по-третє, показники фінансової безпеки повинні мати порогові значення, за якими можна судити про ступінь фінансової безпеки банку;

- по-четверте, фінансова безпека банку повинна забезпечувати його розвиток і стійкість (зростання ринкової вартості, фінансові переваги);

- по-п'яте, фінансова безпека забезпечує захищеність фінансових інтересів банку, його клієнтів і акціонерів.

Отже, основною метою фінансової безпеки банку є забезпечення конкурентоспроможності як окремого банку, так і банківської системи загалом на ринку банківських послуг і недопущення можливості отримання збитків або втрати частини прибутків унаслідок реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Завдання забезпечення фінансової безпеки банку можуть бути вирішені на основі комплексного аналізу умов та результатів функціонування банку. Одним з завдань цього аналізу є визначення методичного інструментарію діагностики фінансової безпеки банку, формування узагальнених індикаторів, що дозволять здійснити кількісну оцінку динаміки та основних тенденцій фінансової безпеки банку. Аналіз доводить, що в економічній літературі немає єдиного підходу не тільки до методики оцінювання фінансової безпеки банків, а й до виду оцінки. Так, нам імponує точка зору О.І. Барановського [2] на доцільність виокремлення при оцінюванні фінансової безпеки банку:

- оперативну оцінку, яка проводиться на основі обчислення та аналізу ряду показників в розрізі функціональних складових фінансової безпеки банку, які переважно є моментними та дозволяють оцінити фінансову безпеку банку в будь-який час, необхідний топ-менеджменту банку чи інший зацікавленим особам;

- тактичну оцінку, яка передбачає аналіз рівня фінансової безпеки в розрізі капітало-ресурсної, кредитно-інвестиційної, валютної безпеки та оцінку безпечного рівня доходів та витрат банку;

- стратегічну оцінку, яка полягає у розрахунку інтегрального показника рівня фінансової безпеки банку, що охоплює різновекторний аналіз показників фінансової безпеки банку.

На наше переконання, саме оперативне оцінювання стану фінансової безпеки банку дає змогу швидко реагувати на зміну проявів неконтрольованих чинників, генерованих зовнішнім середовищем та корегувати підконтрольні банку чинники внутрішнього середовища функціонування [2, с.35]. Тому, саме цей вид оцінки нами буде застосовано при визначенні ступенів забезпечення фінансової безпеки банківських установ.

Зауважимо, що при аналізі наявних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки банку виокремлюються певні аналогії, які дають змогу групування цих підходів за такими напрямками їх методичної реалізації та виду оцінки:

1) підходи, що ґрунтуються на використанні економічних нормативів діяльності банків як основних критеріїв оцінювання фінансової безпеки банків (оперативна оцінка; тактична оцінка);

2) підходи, що базуються на аналізі фінансових показників діяльності банків (оперативна оцінка; тактична оцінка);

3) підходи, які засновані на використанні економіко-математичного моделювання (стратегічна оцінка);

4) підходи, в яких використовуються методи експертних оцінок.

Отже, для проведення оперативної оцінки фінансової безпеки можуть бути використанні перших два зазначених підходи. При цьому, зауважимо, що фінансове здоров'я, а відтак – і фінансова безпека банків багато в чому залежать від наявності економічних нормативів, що регламентують банківську діяльність, їх обґрунтованості й безумовного дотримання. [33, с.170]

Але, розглядаючи нормативи, необхідно пам'ятати, що нормативи встановлені для середньостатистичного банку, якого фактично не існує. Насправді залежно від типу банку нормативні вимоги до будуть різними. Так, банк з великою мережею філій, який має велику кількість клієнтів, значні залишки в касах філій та на коррахунках, залишки коштів, що обслуговують клієнтські потоки, та інвестиційний банк, який здійснює епізодичні фінансові операції, повинні мати різні підходи до оцінки їх діяльності на основі нормативів НБУ.

Тому, маючи на меті як попередження виникнення в банку кризових ситуацій на початковій стадії, так і визначення їх причини, вважаємо доцільним застосування комплексного підходу до оцінки рівня фінансової безпеки банку через аналіз виконання економічних нормативів банком та аналіз рівня фінансових показників діяльності банку. Саме за такого підходу

уможлиблюється створення необхідних передумов для правильного вибору важелів і методів з нейтралізації потенційних небезпек в банківській діяльності. Крім того, такий підхід до оцінки фінансової безпеки банку об'єднує методи як кількісного, так і якісного аналізу, що надає можливість аналітику отримати повну картину фінансового стану банку, його рейтинговим позиціям та оцінити реальний ступінь загрози його фінансовій безпеці.

Такий підхід є індикаторним підходом, який полягає у виборі певних показників-індикаторів (економічних нормативів та фінансових показників), що характеризують фінансову безпеку, і порівняно з їх фактичних значень із граничними (нормативними). До складу індикаторів включають показники, які характеризують різні сторони фінансового стану банку і дозволяють оцінити його фінансові результати за різними напрямками. В якості порогових значень індикаторів фінансової безпеки розуміють їх граничні величини (нормативи), недотримання яких приводить до формування негативних тенденцій (виникнення загроз) у сфері фінансової безпеки, а отже, диспропорцій у діяльності банку і порушення його розвитку загалом.

Хоча індикатори фінансової безпеки є обов'язковими і невід'ємними показниками, які повинні виокремлюватись, враховуватись і використовуватись у діяльності банку для безпечного ведення його діяльності, все ж єдиного і загальноприйнятого переліку індикаторів фінансової безпеки банківських установ досі не існує. Звичайно, особливості функціонування банку «накладають» певні, характерні лише для цих фінансових установ, критерії визначення доцільності застосування тих чи інших показників оцінки їх фінансової безпеки. Аналізуючи показники оцінки рівня фінансової безпеки банківської діяльності, можна зробити висновок, що сьогодні існує проблема не тільки вибору необхідної кількості таких показників для оптимального аналізу, але й проблема визначення найвпливовіших показників на фінансову безпеку банків, а отже, необхідною є розробка певної системи відбору таких показників.

Нам імпонує розглянутий у роботі [52] відбір показників для оцінювання рівня фінансової безпеки банків на основі таких принципів, як:

- принцип вимірності, який передбачає те, що пропонований показник діяльності банку має бути вимірним, тобто мати конкретне кількісне значення в абсолютному чи відносному значенні. Окрім цього, цифрові дані для обчислення значення цього показника мають бути доступними для дослідника, тобто бути публічними (дані фінансової звітності банків);

- принцип прогнозованості, який передбачає змогу прогнозування майбутньої динаміки того чи іншого показника, оскільки однією з основних вимог до управління тим чи іншим процесом є його прогнозованість;

- принцип значущості, суть якого полягає в тому, що показник має бути значущим для діяльності банків і мати вагомий вплив на кількісні параметри його діяльності та фінансову безпеку банку загалом.

Оцінювання фінансової безпеки банку можна характеризувати як живий динамічний процес, що змінюється, уточнюється, модернізується та вдосконалюється, але, при цьому, його роль як важеля підвищення ефективності банківської діяльності не тільки зберігається, а й постійно зростає. Виходячи з цих позицій та використовуючи офіційні положення і напрацювання вчених-економістів [2; 24; 27; 31; 40; 41; 44; 52] щодо виокремлення індикаторів оцінки фінансової безпеки, на наш погляд, можна сказати, що серед показників, які характеризують стан фінансової безпеки банку варто виділити такі їх групи:

1) індикатори достатності капіталу банку:

а) нормативи НБУ:

- норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1);
- норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2);
- норматив достатності основного капіталу (Н3);

б) фінансові показники:

- коефіцієнт концентрації власного капіталу;

- коефіцієнт надійності; коефіцієнт фінансового важеля (левериджу);
- коефіцієнт співвідношення власного капіталу та зобов'язань;
- коефіцієнт співвідношення власного капіталу та залучених коштів;
- коефіцієнт концентрації статутного капіталу у власному капіталі;

2) індикатори ліквідності банку:

а) нормативи НБУ:

- норматив миттєвої ліквідності (Н4);
- норматив поточної ліквідності (Н5);
- норматив короткострокової ліквідності (Н6);

б) фінансові показники:

- коефіцієнт питомої ваги високоліквідних коштів у обсязі чистих активів банку;
- коефіцієнт співвідношення високоліквідних коштів і зобов'язань банку;
- коефіцієнт співвідношення високоліквідних коштів і процентних зобов'язань;
- коефіцієнт співвідношення виданих кредитів та залучених депозитів;

3) індикатори рентабельності:

- рентабельність статутного капіталу банку;
- рентабельність чистих активів;
- рентабельність доходів;
- рентабельність капіталу;
- рентабельність активів;
- чиста процентна маржа;

4) індикатори якості активів:

а) нормативи НБУ:

- норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- норматив великих кредитних ризиків (Н8);

- норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);

б) фінансові показники:

- коефіцієнт загальної кредитної активності;
- рівень активів з підвищеним ризиком;
- коефіцієнт концентрації проблемних кредитів в чистих активах;
- коефіцієнт проблемних прострочених кредитів;
- коефіцієнт покриття кредитів власним капіталом.

Розрахунок зазначених у групах індикаторів наведено в додатку Б.

Таким чином, кожний окремий показник запропонованих груп показників оцінювання фінансової безпеки банку дозволяє не тільки визначити абсолютну чи відносну величину об'єкта оцінювання, а й, відповідно до визначеного критерію, одержати динаміку та тенденцію зміни показника, а при розрахунку базисних темпів зростання провести подальше прогнозування. Адже, кожний об'єкт оцінки повинен розвиватись, покращувати характеристики свого стану, тобто характеризуватися позитивними тенденціями зміни оціночного показника.

Узагальнена ж характеристика позитивного чи негативного спрямування фактичних значень показників-індикаторів, що характеризують стан фінансової безпеки, уможливорює здійснення оперативного експрес-оцінювання рівня фінансової безпеки.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОПЕРАТИВНОГО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Розрахунок груп показників, що характеризують фінансову безпеку банку, дав можливість виділити певні тенденції окремо за кожною групою індикаторів. З метою оперативної конкретизації рівня фінансової безпеки банківської установи, пропонуємо їх зональне ранжування за динамікою позитивних (негативних) тенденцій зміни показників-індикаторів відповідних груп. Доцільність такого ранжування базується на твердженні, що рівень фінансової безпеки банку визначається зміною значень основних індикаторів забезпечення фінансової безпеки.

Беручи до уваги, що серед сукупності показників виокремлюються показники-стимулятори та показники-дестимулятори, динаміка значень кожного показника-стимулятора розглядається як позитивна, якщо спостерігається тенденція їх зростання. Тенденція ж зростання значень показників-дестимуляторів за певний аналізований період буде визначатись як негативна.

Крім того, має важливе значення наявність у деяких показників нормативно-граничних значень, що визначені нормативно-інструктивними актами чи науково обґрунтованими результатами досліджень вчених-економістів. Першочергово, за такими показниками окреслюється відповідність фактичного рівня конкретного індикатора його нормативно-граничному значенню (значення показника входить в регламентовані межі), тобто, за умови виявлення означеної відповідності, тенденція динаміки визнається як позитивна, а при виявленні невідповідності – як негативна тенденція динаміки.

Таким чином, система показників-індикаторів, які отримали кількісне вираження, дозволяє завчасно сигналізувати про небезпеку і вживати заходів щодо її попередження. Найвищий ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в межах допустимих меж своїх порогових

значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим. Отже, за межами порогових значень показників банк втрачає здатність до стійкості, динамічного саморозвитку, конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках, і навіть може стати об'єктом ворожого поглинання [30, с. 18].

З викладеного можна підсумувати, що саме узагальнена характеристика динаміки фактичних значень показників-індикаторів фінансової безпеки дозволяє опосередковано окреслити певні межі зон її рівнів, тобто здійснити її оперативне експрес-оцінювання. Так, залежно від того чи дотримані нормативно-граничні значення показників-індикаторів або ж чи є позитивною, чи негативною тенденція їх динаміки, нами виокремлено такі зони рівнів фінансової безпеки банку (рис. 3.1):

1) зона високого рівня фінансової безпеки, яка характеризується стабільними та/або зростаючими позитивними тенденціями динаміки за всіма показниками-індикаторами оцінки фінансової безпеки банку (значення всіх показників у групах оцінки є на 100% позитивними із стабільною та/або зростаючою фактичною тенденцією їх динаміки);

2) зона середнього рівня фінансової безпеки, яка характеризується наявністю в групах оцінки фінансової безпеки банку сукупності показників-індикаторів оцінки менше ніж 50% індикаторів із негативними тенденціями динаміки їх значень;

3) зона низького рівня фінансової безпеки, яка характеризується однаковою за кількісною наявністю в групах оцінки фінансової безпеки банку показників-індикаторів оцінки із позитивними та із негативними тенденціями динаміки їх значень (показники групи містять 50% індикаторів, за якими тенденції динаміки є позитивними, а також 50% індикаторів із негативними тенденціями динаміки їх значень);

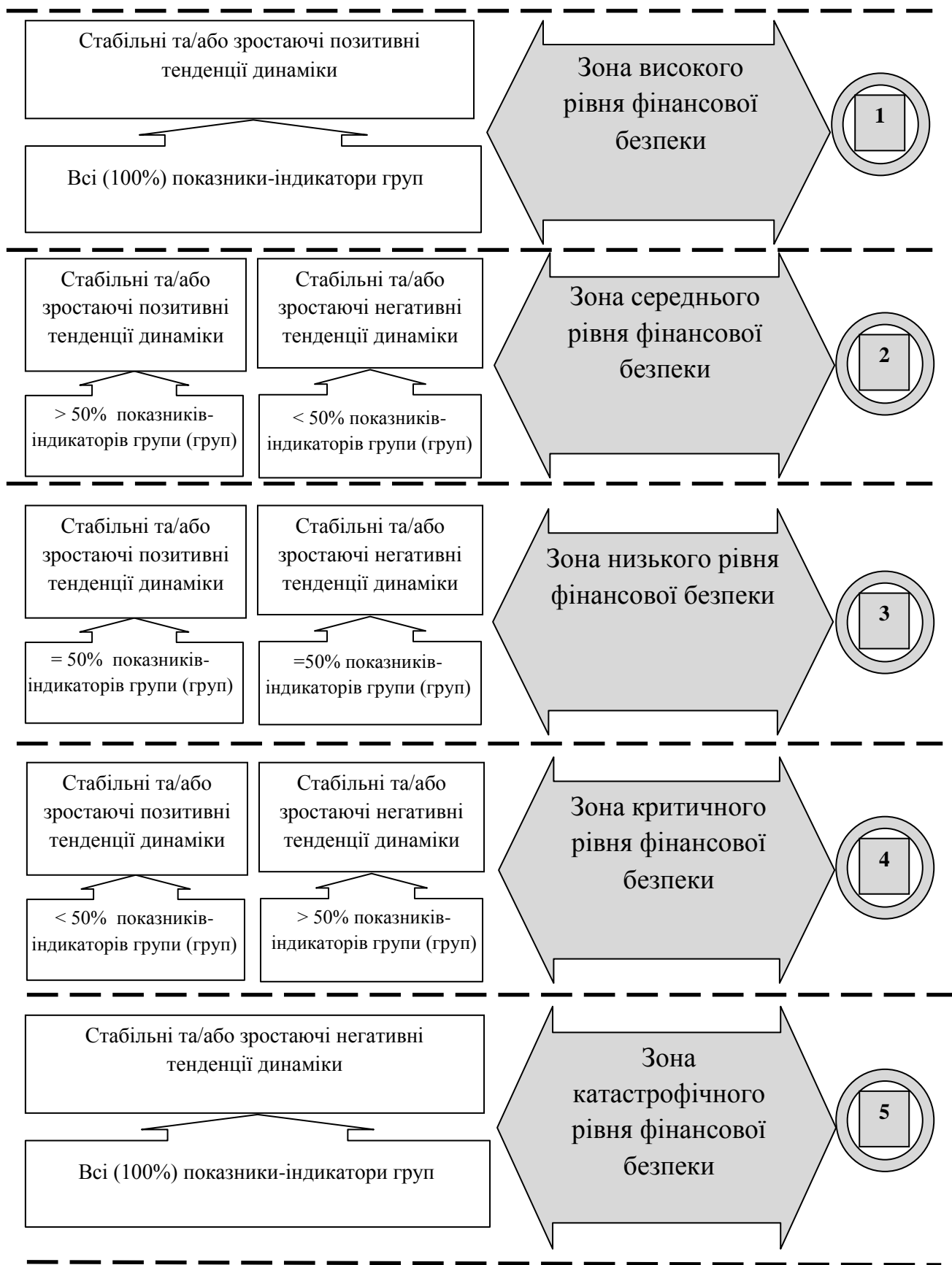

Рис. 3.1. Зони рівнів фінансової безпеки банку

4) зона критичного рівня фінансової безпеки, яка характеризується наявністю в групах оцінки фінансової безпеки банку серед сукупності показників-індикаторів оцінки переважної більшості (понад 50% кількості всіх показників) індикаторів із негативними тенденціями динаміки їх значень;

5) зона катастрофічного рівня фінансової безпеки, яка характеризується стабільними та/або зростаючими негативними тенденціями динаміки за всіма показниками-індикаторами фінансової безпеки банку (значення показників на 100% у групах оцінки характеризуються стабільно негативними та/або негативно зростаючими тенденціями динаміки їх значень).

Отже, зональне ранжування рівнів фінансової безпеки банку, в узагальненому вигляді, позиціонує ступінь поточних та потенційних можливостей того чи іншого банку забезпечити своє функціонування (існування) й захист власних законних фінансових інтересів шляхом протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, у поточному і майбутніх періодах з метою стійкого розвитку.

Отже, за запропонованою нами системою показників оперативного оцінювання фінансової безпеки, були розраховані показники за даними фінансової звітності АТ «ОТП банк» [39] за період з 2015 по 2017 роки, що характеризують певні позитивні чи негативні тенденції щодо забезпечення фінансової безпеки цього банку. Результати розрахунків представлено в табл. 3.1.

Так, за результатами розрахунків були виокремлені такі зони рівня фінансової безпеки АТ «ОТП за кожною групою запропонованих нами показників:

1) за індикаторами достатності капіталу банку відмічено позитивну тенденцію підвищення рівня фінансової безпеки банку від критичного (2015 рік) до низького (2006 рік) і до середнього (2017 рік);

**Показники оперативного експрес-оцінювання фінансової безпеки АТ
«ОТП Банк» за 2015-2017 роки**

№ з/п	Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	4	5	6
1. Індикатори достатності капіталу банку				
1.1 Нормативи НБУ				
1.1.1	норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1), млн. грн	1 646,2	2 560,9	3 642,4
1.1.2	норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2)	9,1	12,3	15,66
1.1.3	норматив достатності основного капіталу (Н3)*	-	-	-
1.2. Фінансові показники				
1.2.1	коефіцієнт концентрації власного капіталу (Кконц.ВК)	0,08	0,10	0,12
1.2.2	коефіцієнт надійності (Кнад.)	0,13	0,11	0,14
1.2.3	коефіцієнт співвідношення власного капіталу та зобов'язань (Кспіввід.ВК/ЗБ)	0,08	0,11	0,13
1.2.4	коефіцієнт співвідношення власного капіталу та залучених коштів (Кспіввід.ВК/ЗК)	0,09	0,12	0,14
1.2.5	коефіцієнт фінансового важеля (левериджу) (Кфін.важ)	11,85	8,69	7,46
1.2.6	Коефіцієнт концентрації статутного капіталу у власному капіталі (Кконц.СК)	2,23	2,41	1,75
2. Індикатори ліквідності банку				
2.1. Нормативи НБУ				
2.1.1	норматив миттєвої ліквідності (Н4)	47,93	48,41	53,78
2.1.2	норматив поточної ліквідності (Н5)	57,32	53,3	68,4
2.1.3	норматив короткострокової ліквідності (Н6)	90,16	91,65	92,85
2.2. Фінансові показники				
2.2.1	коефіцієнт питомої ваги високоліквідних коштів у обсязі чистих активів банку (КпвЧВЛА)	10,02	7,50	2,42
2.2.2	коефіцієнт співвідношення високоліквідних коштів і зобов'язань банку (Кспіввід.ВЛА/З)	0,84	0,86	0,89
2.2.3	коефіцієнт співвідношення високоліквідних коштів і процентних зобов'язань банку (Кспіввід.ВЛА/ПрЗ)	0,38	0,61	0,36
2.2.4	коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і депозитів (Кспіввід.Кр/Д)	0,84	0,79	0,83
3. Індикатори рентабельності				
3.1	рентабельність статутного капіталу банку (Р _{СК}), %	-172,9	17,53	20,14
3.2	рентабельність чистих активів (Р _А), %	-173,0	37,21	13,05
3.3	рентабельність доходів (Р _Д), %	-81,77	94,98	34,87
3.4	рентабельність капіталу (ROE), %	-34,9	43,11	26,02
3.5	рентабельність активів (ROA), %	-63,2	42,36	35,7
3.6	Чиста процентна маржа (ЧпрМ), %	-12,0	10,2	8,2
4. Індикатори якості та ризиковості активів				
4.1 Нормативи НБУ				
4.1.1	норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	25,01	23,31	15,18
4.1.2	норматив великих кредитних ризиків (Н8)	61,15	60,04	15,18

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
4.1.3	норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	25,10	22,78	15,22
4.2. Фінансові показники				
4.2.1	коефіцієнт загальної кредитної активності (Ккр. акт)	0,12	0,10	0,06
4.2.2	рівень активів з підвищеним ризиком ($P_{\text{Ариз}}$)	0,89	0,86	0,59
4.2.3	коефіцієнт концентрації проблемних кредитів в чистих активах (Кконц КрПр/ЧА)	0,86	0,74	0,26
4.2.4	коефіцієнт проблемних прострочених кредитів у кредитному портфелі (КПрКр/КрПортф)	0,78	0,53	0,41
4.2.5	коефіцієнт покриття кредитів власним капіталом (КпокрВК)	1,52	0,98	0,67

*Розраховується з 1.01.2019 року

Розраховано за даними джерел [38; 39]

2) за індикаторами ліквідності банку спостерігається стабільність рівня фінансової безпеки банку, який у 2015-2017 роках є в зоні середнього рівня фінансової безпеки;

3) за індикаторами рентабельності у 2016 році відзначається стрімкий перехід банку із зони катастрофічного рівня фінансової безпеки до зони високого рівня фінансової безпеки, який і залишається у 2017 році;

4) за індикаторами якості активів у 2015-2017 роках спостерігається стабільність рівня фінансової безпеки банку, який відповідає зоні середнього рівня фінансової безпеки.

Результати оперативної оцінки рівня фінансової безпеки АТ «ОТП Банк» вказують на те, що у 2017 році банк вийшов на рівень середньої зони фінансової безпеки (рис. 3.2). Така тенденція була зумовлена виконанням банком всіх нормативів, що входять до груп показників-індикаторів фінансової безпеки банку, зменшенням частки простроченої заборгованості за кредитами на 33,5% у 2017 р. у порівнянні з 2016 р., зростанням високоліквідних активів на 28,8%, переходом від збиткової до прибуткової діяльності.

Отже, за аналіз тенденцій динаміки показників-індикаторів фінансової безпеки банку, вирішує проблему його оцінювання за рахунок: виявлення рівня фінансової безпеки окремого банку із віднесенням його до відповідної зони

фінансової безпеки; порівняння результатів зонального ранжування рівнів фінансової безпеки із іншими банками; порівняння результатів зонального ранжування рівня фінансової безпеки окремого банку з аналогічно визначеним рівнем фінансової безпеки банківської системи загалом.

Групи індикаторів	Індикатори достатності капіталу банку	Індикатори ліквідності банку	Індикатори рентабельності	Індикатори якості активів
Роки				
2015	Зона критичного рівня фінансової безпеки	Зона середнього рівня фінансової безпеки	Зона катастрофічного рівня фінансової безпеки	Зона середнього рівня фінансової безпеки
2016	Зона низького рівня фінансової безпеки	Зона середнього рівня фінансової безпеки	Зона високого рівня фінансової безпеки	Зона середнього рівня фінансової безпеки
2017	Зона середнього рівня фінансової безпеки	Зона середнього рівня фінансової безпеки	Зона високого рівня фінансової безпеки	Зона середнього рівня фінансової безпеки

Рис. 3.2. Зональне ранжування рівнів фінансової безпеки АТ «ОТП Банк» за групами показників-індикаторів фінансової безпеки банку

На основі такого аналізу уможлиблюється оперативне управління фінансовою безпекою банку, тобто стає можливою активізація фінансового менеджменту, спрямована на забезпечення найвищих результатів фінансової діяльності банку та мінімізацію впливу загроз в процесі досягнення фінансових інтересів як в короткостроковому, так й у довгостроковому періоді. При цьому, забезпечення фінансової безпеки банку доцільно розглядати як процес запобігання будь-яким збиткам від негативних впливів внутрішніх і зовнішніх чинників. Саме запобіганням збитків у фінансово-кредитній діяльності банку складає ефективний результат їх діяльності із забезпечення його прибутковості і стійкості, а відтак, й фінансової безпеки.

Отже, фінансово надійний банк, передусім, зобов'язаний мати стійкий фінансовий стан, тобто мати такий стан фінансових ресурсів та рівень їх використання, за якого, діючи в межах допустимого ризику, вільно маневруючи грошовими коштами, він може забезпечити безперервне та своєчасне надання банківських послуг, виконання своїх зобов'язань, а також мати достатньо коштів на свій інноваційний розвиток.

Висновки

У науковій роботі наведено теоретичне узагальнення і нові підходи до здійснення оперативної оцінки рівня фінансової безпеки банківських установ. Результати дослідження дозволили сформулювати такі основні висновки:

1. На основі аналізу фахової економічної літератури, систематизовано підходи до розкриття сутності поняття «фінансова безпека банку», а також узагальнено перелік характеристик фінансової безпеки банку, яка є складовою частиною фінансової та економічної безпеки держави, що характеризується: ступенем захищеності інтересів акціонерів банку; рівнем достатності банківського капіталу; стійкістю фінансового стану банку; рівнем платоспроможності та ліквідності банку; ефективністю фінансової діяльності банку; рівнем контролю за зовнішніми і внутрішніми ризиками.

2. Змогу швидкого реагування на зміну проявів неконтрольованих чинників, генерованих зовнішнім середовищем та корегування підконтрольних банку чинників внутрішнього середовища функціонування дає оперативне оцінювання стану фінансової безпеки банку.

3. Маючи на меті як попередження виникнення в банку кризових ситуацій на початковій стадії, так і визначення їх причини, обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до оцінки рівня фінансової безпеки банку через аналіз виконання економічних нормативів банком та аналіз рівня фінансових показників діяльності банку. Саме за такого підходу уможлиблюється створення необхідних передумов для правильного вибору важелів і методів з нейтралізації потенційних небезпек в банківській діяльності. Крім того, такий підхід до оцінки фінансової безпеки банку об'єднує методи як кількісного, так і якісного аналізу, що надає можливість аналітику отримати повну картину фінансового стану банку, його рейтинговим позиціям та оцінити реальний ступінь загрози його фінансовій безпеці.

4. Систематизовано показники оперативного оцінювання фінансової безпеки банків, відповідно до якої кожний окремий показник запропонованих груп показників оцінювання фінансової безпеки банку дозволяє не тільки визначити абсолютну чи відносну величину об'єкта оцінювання, а й, відповідно до визначеного критерію, одержати динаміку та тенденцію зміни показника, а при розрахунку базисних темпів зростання провести подальше прогнозування.

5. Динаміка фактичних значень показників-індикаторів оцінювання фінансової безпеки банку дозволяє окреслити межі зон рівнів фінансової безпеки. Залежно від дотримання нормативно-граничних показників-індикаторів або позитивної чи негативної тенденції їх динаміки, рівні фінансової безпеки банку варто поділяти на такі зони: високого рівня фінансової безпеки; середнього рівня фінансової безпеки; низького рівня фінансової безпеки; критичного рівня фінансової безпеки; катастрофічного рівня фінансової безпеки.

6. За запропованою системою показників оперативного оцінювання фінансової безпеки, були розраховані показники за даними фінансової звітності АТ «ОТП банк» за період з 2015 по 2017 роки, що характеризують певні позитивні чи негативні тенденції щодо забезпечення фінансової безпеки цього банку:

1) за індикаторами достатності капіталу банку відмічено позитивну тенденцію підвищення рівня фінансової безпеки банку від критичного (2015 рік) до низького (2006 рік) і до середнього (2017 рік);

2) за індикаторами ліквідності банку спостерігається стабільність рівня фінансової безпеки банку, який у 2015-2017 роках є в зоні середнього рівня фінансової безпеки;

3) за індикаторами рентабельності у 2016 році відзначається стрімкий перехід банку із зони катастрофічного рівня фінансової безпеки до зони високого рівня фінансової безпеки, який і залишається у 2017 році;

4) за індикаторами якості активів у 2015-2017 роках спостерігається стабільність рівня фінансової безпеки банку, який відповідає зоні середнього рівня фінансової безпеки.

Результати оперативної оцінки рівня фінансової безпеки АТ «ОТП Банк» вказують на те, що у 2017 році банк вийшов на рівень середньої зони фінансової безпеки. Така тенденція була зумовлена виконанням банком всіх нормативів, що входять до груп показників-індикаторів фінансової безпеки банку, зменшення частки простроченої заборгованості за кредитами на 33,5% у 2017 р. у порівнянні з 2016 р., зростання високоліквідних активів на 28,8%, переходом від збиткової до прибуткової діяльності.

7. Аналіз тенденцій динаміки показників-індикаторів фінансової безпеки банку, вирішує проблему його оцінювання за рахунок: виявлення рівня фінансової безпеки окремого банку із віднесенням його до відповідної зони фінансової безпеки; порівняння результатів зонального ранжування рівнів фінансової безпеки із іншими банками; порівняння результатів зонального ранжування рівня фінансової безпеки окремого банку з аналогічно визначеним рівнем фінансової безпеки банківської системи загалом.

8. Запропонований підхід оперативної оцінки фінансової безпеки дає банку необхідний інструментарій для попередження розвитку кризових явищ, а також забезпечення ефективності його діяльності. Використання запропонованих інструментів дозволяє усунути можливі проблеми в діяльності банку та забезпечує необхідний рівень його безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О. Природа економічної безпеки комерційного банку / О.Барановський // Вісник Національного банку України. – 2014. – №7. – С.12-19.
2. Барановський О.І. Індикатори фінансової безпеки банківської системи / О.І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 1998. – № 11. – С.58-60.
3. Барановський О.І. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері / О.І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2014. – №9. – С.30-36.
4. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія в 2-х томах. Том 1. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – К.: УБС НБУ, 2014. – 831 с.
5. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія в 2-х томах. Том 2. Безпека фінансових інститутів. – К.: УБС НБУ, 2014. – 715 с.
6. Болгар Т.М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Т. м. Болгар. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 22 с.
7. Вареник В. А. Проблеми формування фінансової безпеки в банках України / Вареник В. А. // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки» / Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. – 2014. – Випуск 2. – С. 1030–1033
8. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : [монографія] / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Сасенко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с
9. Варналій З.С. Фінансові інститути та їх значення у розвитку сучасного фінансового ринку України / З.С. Варналій // Економіка і регіон. – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – № 4 (59). – С.18-25.

10. Варналій З.С. Сучасні тенденції структурних складових фінансової безпеки України в умовах глобальних перетворень / З.С. Варналій, С.В. Онищенко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2016. – Випуск 35. Частина I.– С. 75-80.
11. Вовк В. Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку / В. Я. Вовк // Проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С.200-204
12. Вовченко Р.С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки / Р.С. Вовченко // Збірник наукових праць «Фінансово-економічна діяльність: проблеми теорії та практики». – 2013. – № 1. – С.75-83.
13. Вовченко Р.С. Напрями підвищення фінансової безпеки банківського сектору економіки України / Р.С. Вовченко // Фінансовий простір. – 2013. – № 3. – С.87-94
14. Герасимов П.А. Экономическая безопасность банка: концептуальный подход / П.А. Герасимов // Банковские услуги. – 2006. – № 4. – С.20-30.
15. Голобородько Ю.О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ / Ю.О. Голобородько // науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.12. – 2012. – С. 194 – 198
16. Гребенюк Н. О. Фінансова безпека банків: система розпізнання загроз та усунення ризиків /Н. О. Гребенюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія «Економічна». – 2016. – Вип. 91. – С.53-64
17. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / О. С. Дмитров // Фінансовий простір. – № 2 (6). – 2012. – С. 11 – 15.
18. Дрюков Ю. Егор Францевич Канкрин – немецкий финансист России / Ю. Дрюков. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://samlib.ru/d/drjukow_j_n/kankr-2rtf.shtml
19. Євенко Т.І. Економічна безпека українських банків / Т.І. Євенко //

Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2009. – Вип. 8. – С.138-146

20. Євченко Н.Г. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку / Н.Г. Євченко, О.А. Криклій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС нБУ», 2009. – Вип. 25. – С. 45 – 52.

21. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: Київ.нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.

22. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. моногр. / Микола Миколайович Єрмошенко, Кіра Сергіївна Горячева. – К. : Національна академія управління, 2010. – 232 с.

23. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія / Н.В. Зачосова. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2016. – 375 с.

24. Квасницька Р.С. Характеристики сутності фінансової безпеки банку та підходів до її оцінки / Р.С. Квасницька, Ю.Л. Левчук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Universum View 14. Economics and management» (03 лютого 2019 р., м. Рівне). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. – С.30-36

25. Кириченко А.А. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці / А.А. Кириченко, Ю.Г. Ким // Актуальні проблеми економіки. – № 12 (90). – 2008. – С. 53 – 65

26. Коваленко В.В. Фінансова безпека у контексті стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи / В.В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. — 2009. – № 1. – С.46-51.

27. Колодізев О.М. Формування універсальної системи оцінки економічної безпеки банку / О.М. Колодізев, О.М. Штаєр // Проблеми економіки. – 2011. – № 2. – С.67-75.

28. Колодізєв О.М. Державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади її функціонування / О.М. Колодізєв, А. В. Середіна // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2010. – Т. 30. - С. 383-398.
29. Корнієнко Ю.В. Фінансова безпека банків як об'єкт наукового дослідження / Ю.В. Корнієнко // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2011. – Вип. 17. – С.108-114.
30. Корнилова Е.В. Финансовая безопасность банковской деятельности в Украине [Електронний ресурс] / Е. В. Корнилова. М.В. Кучеренко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Economics/54684.doc.htm
31. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності : навч. посібник / Т.Д. Косова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 486 с.
32. Костюченко О.Є. Механізм адміністративно-правового регулювання фінансової безпеки в Україні: теоретико-інструментальний аналіз : [монографія] / О.Є. Костюченко. – К. : УБС НБУ, 2013. – 371 с.
33. Крупка І.М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки // БізнесІнформ.– 2012.– №6. – С. 168–175.
34. Лаврова Ю.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / Ю.В. Лаврова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 127–130
35. Литовченко О.Ю. Теоретико-методичне підґрунтя до управління фінансовою безпекою банку / О.Ю. Литовченко, Б.М. Самойлов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Economics/1_120397.doc.htm

36. Модели и методы обеспечения банковской безопасности: монография / С.Н. Побережный, Б.А. Дадашев, А.Л. Пластун. — Сумы: ГВУЗ «УАБД НБУ», 2010. – 239 с .

37. Олійник А. В. Визначення тенденцій впливу недіючих кредитів на обсяг власного капіталу банку / А.В. Олійник, Ю.Л. Левчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – № 6. – Т.2. – С.160-166

38. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua

39. Офіційний сайт ПАТ «ОТП Банк». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.otpbank.com.ua>

40. Пестовська З.С. Індикатори фінансової безпеки банківської діяльності: макро- та мікроекономічний рівні [Електронний ресурс] / З.С. Пестовська. – Режим доступу: duan.edu.ua/uploads/finansy14-15/11137.doc

41. Побережный С. М. Фінансова безпека банківської діяльності : навч. посібник для самостійного вивчення дисципліни «Безпека банків» / [уклад. С. М. Побережный, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар] ; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи НБУ». – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 112 с.

42. Про банки і банківську діяльність : закон України : [прийнято Верховною Радою 17 грудня 2000 р. : станом на 01 грудня 2018 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/2121-14>

43. Про національну безпеку України : закон : офіц. текст : за станом 21.06.2018 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

44. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: інструкція: [затверджено постановою НБУ №368 від 28 серпня 2001 р. : станом на 01 грудня 2018 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

45. Сніщенко Р.Г. Фінансова безпека банку в умовах ринкової: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Р.Г. Сніщенко. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2011. – 20 с.

46. Спяк Г.І. Інформаційно-аналітичні інструменти фінансової безпеки банків / Г.І. Спяк, В.О. Ткачук // Молодий вчений. – 2016. – № 12 (39). – С.894-898

47. Стащук О.В. Зовнішні та внутрішні загрози фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / О.В. Стащук // Другі наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наук. праць / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – 28 лист. 2016 р., м. Тернопіль. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – С.131-135

48. Ткаченко А.М. Вимірювання фінансової безпеки банківської системи / А.М. Ткаченко, К.І. Маменко // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку: збірник наукових праць. – 2009. – С. 333 – 346

49. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. ред. А.О. Єпіфанова, [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

50. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків / О.І. Хитрін // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С.118-124.

51. Шевцова О.Й. Система фінансової безпеки банку / О.Й. Шевцова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2005. – № 20. – 340-344.

52. Штефан Л.Б. Проблеми формування універсальної системи оцінювання фінансової безпеки банку та банківської системи / Л.Б. Штефан, Н.П. Ільніцька // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 9. – С.1100-1106

ДОДАТКИ